
Fonaments de criminologia

PID_00247549

Josep Maria Tamarit Sumalla
Núria Torres Rosell
Irene Montiel Juan

Material docent de la UOC

Josep Maria Tamarit Sumalla

Director del programa de Criminologia de la UOC i catedràtic de Dret penal a la Universitat de Lleida.

Núria Torres Rosell

Professora lectora de Dret penal de la Universitat Rovira i Virgili i consultora dels Estudis de Dret i Ciència Política a la UOC.

Irene Montiel Juan

Doctora en Psicologia, llicenciada en Criminologia i psicòloga forense, investigadora i consultora del Grau en Criminologia de la UOC.

La revisió d'aquest material docent ha estat coordinada pel professor: Josep Maria Tamarit Sumalla (2017)

Segona edició: setembre 2017

© Josep Maria Tamarit Sumalla, Núria Torres Rosell, Irene Montiel Juan

Tots els drets reservats

© d'aquesta edició, FUOC, 2017

Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona

Disseny: Manel Andreu

Realització editorial: Oberta UOC Publishing, SL

Dipòsit legal: B-16.649-2017

Cap part d'aquesta publicació, incloent-hi el disseny general i la coberta, no pot ser copiada, reproduïda, emmagatzemada o transmesa de cap manera ni per cap mitjà, tant si és elèctric com químic, mecànic, òptic, de gravació, de fotocòpia o per altres mètodes, sense l'autorització prèvia per escrit dels titulars del copyright.

Introducció

Aquests materials han estat escrits pensant en la formació introductòria de l'estudiant al grau de Criminologia. Els continguts de *Fonaments de criminologia* plantegen les qüestions bàsiques i els conceptes fonamentals d'aquesta disciplina científica, per bé que bona part de les idees que s'exposen en aquests mòduls docents hauran de ser més àmpliament presentades i discutides en ulteriors assignatures del grau de Criminologia.

L'interès innegable que suscita el coneixement del perquè de la delinqüència, dels motius pels quals alguns individus infringeixen les regles mínimes de la convivència social i es mostren disposats a causar un sofriment a les seves víctimes i a la comunitat, dels mecanismes que la societat està en disposició de desenvolupar per a prevenir la criminalitat però també per a tractar-la o reprimir-la, constitueix el motiu fonamental de l'expansió de la criminologia, tant en la seva dimensió científica com aplicada. En els darrers anys el nombre d'investigacions criminològiques no ha parat de créixer, i tant la societat com la universitat com els mateixos governs manifesten un interès clar per a conèixer d'una manera precisa la realitat delictiva i les polítiques més eficaces per a prevenir la criminalitat.

Si bé al llarg de la història aquest interès ha estat abordat des de múltiples disciplines, el que actualment caracteritza la criminologia és la voluntat d'integrar aquest coneixement, des d'una perspectiva científica, a partir d'uns mètodes i objectes sobre els quals hi ha un consens creixent. En conseqüència, una de les qüestions a les quals necessàriament hem de fer referència en una assignatura de *Fonaments* és la relativa a les particularitats del mètode i l'objecte d'estudi d'aquesta ciència.

D'altra banda, la referència històrica esdevé en criminologia, com en tantes altres disciplines, necessària. I això perquè cal poder constatar que allò que avui es dona per consolidat no és sinó producte de l'evolució constant del coneixement resultant de les diverses disciplines que han orientat part de les seves investigacions a l'estudi del comportament desviat i de la criminalitat. Per aquest motiu, a *Fonaments de criminologia* hem assignat un mòdul a l'estudi de l'evolució del pensament criminal. El contingut d'aquest mòdul ressegueix les principals línies del pensament criminològic, des de les primeres formulacions de caire purament racional i abstracte, passant per les diverses explicacions de l'etiologia del delictes, fins a arribar a les teories més actuals que proposen una visió integrada de la multiplicitat de variables que intervenen en la comissió del delictes. L'orientació de cadascuna d'aquestes explicacions, hipòtesis o te-

ories és producte del context social i polític en què es formulen i el seu plantejament ha de condicionar, com veurem, les opcions d'intervenció tant de caràcter preventiu com de tractament i sanció.

Més enllà de les explicacions sobre les causes del delictes, el coneixement criminològic també pretén retratar l'estat de la delinqüència en un àmbit espacial i temporal determinat. Aquest retrat, que es pot efectuar a partir de les dades consignades en estadístiques oficials (entre les quals, per exemple, les estadístiques policials, judicials i penitenciàries) o bé incorporant altres instruments com les enquestes de victimització o els autoinformes de delinqüència, ha de permetre als criminòlegs trobar les explicacions més encertades sobre els factors que incideixen en un nivell de criminalitat determinat, a fi i efecte de contribuir a dissenyar polítiques eficaces per al tractament de la delinqüència. En conseqüència, tal com analitzarem en aquest curs, resulta especialment important disposar de sistemes fidedignes de recopilació de dades, i ser conscients en tot moment de les particularitats i de les mancances que presenta cadascuna de les fonts.

Sens dubte, una de les particularitats de la criminologia, que la distingeix del dret penal, és la seva pretensió d'intervenir en la prevenció del delictes, dissenyant estratègies i propostes orientades a minimitzar l'acció delictiva. Les dificultats inherents a aquesta comesa, juntament amb l'evolució constant en el coneixement de l'etiologia delictiva i la distribució de la criminalitat, han comportat que es convingui, en l'actualitat, en la necessitat d'un enfocament pluridimensional i integrador en què es tinguin en compte els diversos aspectes relacionats amb el problema criminal com a problema social i comunitari.

Per acabar, en els mòduls també s'aborda la intervenció de la criminologia en la configuració i l'avaluació dels sistemes de reacció al delictes. Com veurem, l'aportació de la criminologia científica a aquest debat ha consistit en l'avaluació empírica de les diverses doctrines sobre els fins de la pena, la qual cosa ha permès conèixer les dificultats existents perquè la pena aconseguís dissuadir el potencial infractor, de manera que s'impedeixi la comissió de delictes futurs, més enllà de l'efecte incapacitador inherent a la privació de llibertat. La criminologia analitza i sotmet a revisió crítica els diversos models existents pel que fa al tractament de la delinqüència i ha qüestionat l'impacte eventual de les penes de compliment en la comunitat en la reducció de l'ús de l'empresonament i, per tant, en l'evitació o reducció dels efectes negatius que té en els penats i en la societat.

En definitiva, els mòduls docents de l'assignatura *Fonaments de criminologia* aporten una visió general dels principals focus d'interès de la criminologia, partint d'una concepció del fet delictiu com un problema social i comunitari que té alts costos personals, socials i econòmics i en el qual hi ha tres dimensions que cal tenir en compte: el delinqüent, la víctima i la comunitat.

Objectius

Els objectius que haureu d'assolir una vegada treballats els continguts d'aquest mòdul són:

1. Conèixer els orígens de la criminologia com a ciència i la seva delimitació respecte a disciplines afins.
2. Comprendre la complexitat i el caràcter multidimensional de la delinqüència i la necessitat d'un abordatge del problema criminal a partir de bases empíriques.
3. Saber delimitar el mètode, els objectius i les funcions de la criminologia, i també el significat i les conseqüències que en deriven.
4. Conèixer el sentit de la formulació de teories en l'evolució del pensament criminològic i en l'estudi de l'etiologia de la criminalitat.
5. Distingir el contingut dels tres paradigmes fonamentals de la criminologia i entendre les diferències conceptuals i metodològiques que els defineixen.
6. Comprendre les línies principals de l'escola clàssica i neoclàssica.
7. Conèixer les aportacions de les teories científiques de caire biològic, psicològic i sociològic al coneixement de l'etiologia delictiva.
8. Comprendre l'evolució seguida per les diverses teories criminològiques, des del punt de vista històric, i apreciar l'estat actual del desenvolupament del pensament criminològic amb les teories integradores.
9. Comprendre la transcendència del coneixement de la mesura del delictes i la seva evolució per a la teoria criminològica i la política criminal.
10. Conèixer les fonts d'informació sobre el delictes i la seva evolució.
11. Conèixer l'evolució de la delinqüència en els darrers anys en l'àmbit internacional, europeu, espanyol i català.
12. Apreciar les diferències entre els diversos models de prevenció del delictes i la seva evolució.
13. Conèixer les principals estratègies i els programes de prevenció del delictes.

- 14.** Comprendre el sentit i les possibilitats de la prevenció del delictes en el marc d'un estat democràtic de dret i desenvolupar una capacitat de reflexió crítica sobre les diverses estratègies preventives.
- 15.** Comprendre el debat teòric sobre la finalitat de la pena i conèixer les doctrines de la pena i les potencialitats de la recerca criminològica per a avaluar-les.
- 16.** Conèixer els elements que integren el sistema de justícia penal, comprendre els principals problemes relacionats amb el seu funcionament i l'aportació que hi pot fer la criminologia de base empírica.
- 17.** Conèixer les diverses classes de sancions penals i els diversos sistemes punitius.
- 18.** Comprendre els problemes inherents a les penes privatives de llibertat i les aportacions teòriques i empíriques sobre les alternatives i les possibilitats de reduir-ne l'impacte.

Continguts

Mòdul didàctic 1

La criminologia i les ciències penals i del control social

Josep Maria Tamarit Sumalla

1. Concepte de *criminologia*
2. Objecte de la criminologia
3. Delimitació d'altres disciplines
4. El mètode de la criminologia
5. La comunitat científica
6. Els protagonistes del delictes: el delinqüent, la víctima, la societat
7. Els actors de la política criminal
8. Tendències politicocriminals contemporànies
9. Crisi de la criminologia

Mòdul didàctic 2

L'evolució del pensament criminològic

Núria Torres Rosell i Irene Montiel Juan

1. La rellevància de la teoria per a la ciència criminològica
2. Els paradigmes criminològics
3. L'etapa precientífica de la criminologia
4. Els inicis en l'etapa científica de la criminologia
5. La criminologia contemporània

Mòdul didàctic 3

La delinqüència i el seu mesurament

Josep Maria Tamarit Sumalla i Irene Montiel Juan

1. El problema del mesurament del delictes
2. Les dades oficials
3. Les enquestes de victimització
4. Les enquestes d'autoinforme
5. La criminalitat a Espanya i a Catalunya
6. La por al delictes
7. Fenomenologia criminal

Mòdul didàctic 4

La prevenció del delictes

Josep Maria Tamarit Sumalla i Irene Montiel Juan

1. Prevenció del delictes i control del delictes
2. Els conceptes bàsics de la prevenció
3. Els models teòrics de prevenció del delictes
4. Estàndards internacionals i cooperació transnacional
5. Avaluació de programes
6. Prevenir el delictes en una societat democràtica i complexa

Mòdul didàctic 5

La resposta al delict. El sistema de justícia penal

Josep Maria Tamarit Sumalla

1. La sanció penal
2. Les doctrines de la pena
3. El sistema de justícia penal
4. El tractament del delinqüent
5. El reforçament de les penes de compliment en la comunitat